

שאלה: אני אשכנזי וחלק מהצאצאים שלי התחתנו עם בעלים מעדות המזרח. אחת עם בחור מיוצאי תימן. והשניה עם מרוקאי. כמובן הבנות שלי אוכלות בפסח לפי מנהג הבעל, אוכלות קטניות בפסח. אני נוהג כל שנה להתארח אצלם ותמיד יש לי בעיה מה מותר לי לאכול אצלם, כי עד עכשיו נזהרתי מלאכול קטניות. אבל אמרו לי שיש מתירים גם לאשכנזים. מה העניין?

תשובה: איסור אכילת קטניות בפסח אינו מהתורה ואינו מדרבנן אלא מחמת המנהג. וגם מנהג זה לא נתקבל אצל הספרדים (בית יוסף, סי' תנג) ורק אצל האשכנזים. מאזה טעם נוצר מנהג זה? ספר הסמ"ק (ר"ת מצוות הקטן) שהיה מבעלי התוספות, כותב (סי' רכב) כי הקמח שלהם דומה לקמח חמשת המינים, וגם הוא מתבשל כמעשה קדירה, ויבואו להחליף ביניהם ויאכלו חמץ בפסח. הבית יוסף הביא טעם שלפעמים גרעיני תבואה מעורבת בהם ויחמיצו בעת היבשול.

אבל כאמור, הספרדים לא חששו להנ"ל. והנה בשו"ת אבקת רוכל (סי' ריב) שכתב הרבי יוסף קארו מבואר כי כאשר יש שתי קהילות גרות במקום אחד, ומנהגיהם חלוקים זו מזו, כיצד ינהגו? הרי יש חשש של איסור "לא תתגודדו"? אלא אותה הקהילה שהם הרוב, וגם היו גרים שם תחילה לי האחרים, הם הקובעים ההלכה. וגם אם אחר כך התרבו החדשים במספר והם כבר יותר מהקהילה הראשונה, עדיין יש להם לנהוג כמו המנהג הראשון שהיה שם.

לענינו, קהילות ספרד היו כאן בארץ ישראל תחילה, לפני שעלו ארצה תלמידי הבעל שם טוב ותלמידי הגר"א. וגם ביררתי בלשכת הסטטיסטיקה הממשלתית, וענו לי כי מאז קום המדינה, 65 אחוז מהעולים ארצה הם מארצות אפריקה ואסיה, כלומר ספרדים אם כן צאצאיהם הם הרוב בארצנו. לכן ברור כי אשכנזי שירצה לנהוג בזה כמו הספרדים, אינו עובר שום איסור בזה.

וגם מחבר "חיי אדם" בסוף ספרו "חכמת אדם - משפטי ארץ" (סעיפים כג-כה) קובע שעל האשכנזים לנהוג כאן מנהג הספרדים [משום "לא תתגודדו"]. ואמנם נכון שהרב ישראל שקלאבר (תלמיד הגר"א) הנהיג כאן בארץ ישראל שהאשכנזים ייפרדו מהספרדים וימשיכו לנהוג ככל מנהגי אשכנז (כך כותב בתחילת "פאת השולחן") וכך נוהגים רובם ככולם של האשכנזים, בכל אופן אני סבור שהרוצה לסמוך על רבי יוסף קארו, אין בידו עון.

יש להוסיף כאן פרט חשוב. יש ב"תחומין" (כרך י"ג, שנת תשנ"ג, עמ' 180-163) מאמר יקר ערך של הרב יהודה פריס, שם מוכיח כי הפירות שנאסרו בתקופת קדמונינו לפני כמה מאות שנים, כבר אינם בשוק שלנו. והמזון שיש בימינו רובו ככולו לא היה קיים בזמננו, ולא על מזון זה חל איסורם. לדוגמה, בימינו כל האשכנזים אוכלים בפסח עוגות עשויות ע"י קמח תפוחי אדמה. ולכאורה היו צריכים לאסור זאת, כי הקמח דומה לקמח דגן? אלא הרב משה פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ג תשובה סג) מנמק שבימי הראשונים לא היה קיים זן "תפוחי אדמה" ואינם בכלל האיסור. והוא הדין שמן סויה ועוד. עיין פרטים במאמר ההנ"ל בתחומין, עמ' 178.

דברי הרבי יוסף קארו, המתיר לאשכנזים בארצנו לנהוג בכל דבריהם כמו הספרדים, נאמרו גם לעניני איסור תורה ואיסורים דרבנן. אבל לענין מניעת איסור קטניות, שהוא רק משום מנהג, בטח מותר לכל אחד לסמוך על הרבי יוסף קארו.

הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק יב הלכה יד) פוסק:

"ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר 'לא תתגודדו', לא תעשו אגודות אגודות".

מלשוננו "כמנהג זה" משמע שגם במנהגים שונים זה מזה, יש להזהר. אמנם ידעתי כי הרבה פוסקים סבורים שאיסור "לא תתגודדו" הוא רק באיסורים ממש ולא במנהגים. וגם יש פוסקים רבים הסבורים שבין קהילות אשכנז וקהילות ספרד, שכבר ניכרים כישויות נפרדות זו מזו, אין איסור "לא תתגודדו". אבל לא כך משמעות הרמב"ם. והרוצה לסמוך על דבריו, אשרי חלקו.